

Nr 10.

Ankom till riksdagens kansli den 27 april 1933 kl. 4 e. m.

Första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 10, i anledning av väckt motion, II: 402, angående användandet av postsparbankens medel.

I en inom andra kammaren väckt motion, nr 402, har herr *Petersson* i Lerbäcksbym m. fl. hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta skyndsammast utreda, huruledes landsortens och särskilt landsbygdens sparmedel må kunna i större utsträckning göras tillgängliga för tillgodoseende av de lokala kreditbehoven genom att viss del av postsparbankens medel insättes i de enskilda sparbankerna, samt därefter vidtaga de åtgärder, vartill utredningen må giva anledning.

Beträffande motivering hänvisas till motionen.

Över motionen har yttrande avgivits av *generalpoststyrelsen*, vilket yttrande såsom bilaga fogats vid detta utlåtande.

Därjämte har yttrande i frågan avgivits av *styrelsen för Svenska sparbanksföreningen*, som därvid förklarar sig finna den gjorda framställningen värd det största beaktande och därför tillstyrkt utredning i motionens syfte. Föreningens styrelse har dessutom anfört, att den funne det nödvändigt, att de medel, som enligt förslaget skulle av postsparbanken tillföras enskild sparbank, insättas hos vederbörande sparbank å motboksräkning och mot den för dylik räkning av sparbanken vid varje särskild tidpunkt tillämpade inlåningsräntan.

Andra kammarens fjärde tillfälliga utskott, till vilket motionen hänvisades av andra kammaren, anförde i sitt utlåtande nr 5 följande.

”Den i föreliggande motion framförda uppfattningen, att postsparbanken bedriver en mindre önskvärd och övermäktig konkurrens om insättarnas sparmedel med de enskilda sparbankerna, torde vara så vida spridd, att en undersökning härutinnan torde få anses vara fullt motiverad, även om åtskilliga av de uttalanden, som gjorts i motionen, icke kunna helt godtagas. I sistnämnda avseende får utskottet hänvisa till den ingående kritik av motionen, som lämnats i *generalpoststyrelsens* yttrande över densamma.

Emellertid åsyftar motionen icke direkt ett närmare klarläggande av den i densamma påtalade konkurrensen utan fastmera vidtagandet av åtgärder ägnade att eliminera de enligt motionärernas mening skadliga följderna av postsparbankens verksamhet. I motionen föreslås sålunda, att postsparbankens medel i viss utsträckning skola genom insättning i de enskilda sparbankerna göras tillgängliga för tillgodoseende av landsortens och särskilt landsbygdens kreditbehov.

Syftet med detta förslag finner utskottet för sin del behjärtansvärt och anser därför i likhet med motionärerna, att en utredning i frågan bör komma till stånd. Med avseende på riktlinjerna för en dylik utredning torde man dock ej, såsom i motionen föreslås, böra på förhand binda sig, vare sig i princip eller för en viss lösning av frågan. Utredningen bör sålunda enligt utskottets mening göras objektiv och förutsättningslös, såsom generalpoststyrelsen för sin del förordat. Utskottet ansluter sig vidare till generalpoststyrelsens mening jämväl därutinnan, att vid utredningen bör tagas tillbörlig hänsyn till angelägenheten att åt postsparbankens medel gives möjligast riskfria och samtidigt möjligast inkomstbringande placering. I anslutning till att motionärerna särskilt fäst uppmärksamheten på jordbrukets kreditbehov må till slut framhållas, att den ifrågasatta utredningen synes böra taga sikte även på tillgodoseendet av andra legitima kreditbehov.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa, att andra kammaren för sin del måtte besluta, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta skyndsammast utreda, huruvida och på vad sätt landsortens och särskilt landsbygdens sparmedel i postsparbanken må kunna i större utsträckning göras tillgängliga för tillgodoseende av de lokala kreditbehoven, exempelvis genom att viss del av bankens medel insättes i de enskilda sparbankerna, samt därefter vidtaga de åtgärder, vartill utredningen må giva anledning.”

Andra kammaren biföll, vad dess tillfälliga utskott sålunda hemställt.

Första kammaren har, efter delgivning av andra kammarens beslut, hänvisat ärendet till sitt andra tillfälliga utskott.

Utskottet.

Utskottet är icke övertygat därom, att penningknappheten hos de lokala sparbankerna är av den betydelse för jordbrukets kreditbehov, som motionärerna framhållit. Under förutsättning, att den föreslagna utredningen kommer att göras objektiv och förutsättningslös, vill utskottet, som i likhet med andra kammarens utskott anser den behandlade frågan vara av den allmänna betydelse, att en utredning är motiverad, hemställa,

att första kammaren måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Stockholm den 6 april 1933.

På utskottets vägnar:

EDWIN BERLING.

Närvarande: herrar *Berling, Rydberg, Thorén, Hjalmarsson, von Heland, Velande** och *Jacob Hansson.*

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Till riksdagens andra kammarens fjärde tillfälliga utskott.

Sedan Kungl. Maj:t anbefallt generalpoststyrelsen att avgiva yttrande över den inom andra kammaren väckta motionen nr 402 angående användandet av postsparbankens medel, får styrelsen i ämnet anföra följande.

Motionärerna hava inledningsvis givit uttryck åt den uppfattningen, att postsparbanken alltjämt har en stor uppgift att fylla och att de flesta av de skäl, som på sin tid anfördes för inrättande av en postsparbank, i stort sett alltjämt hava sitt berättigande. Generalpoststyrelsen delar denna motionärernas uppfattning. Styrelsen vill emellertid i detta sammanhang framhålla, att man vid bedömande av postsparbankens existensberättigande icke gärna bör dröja endast vid de skäl, som för nära 50 år sedan ansågos motivera inrättandet av en postsparbank. Samfundsförhållandena och det ekonomiska livet hava under det sistförflutna halva seklet undergått så stora förändringar, att frågan, huruvida postsparbanken numera har någon uppgift att fylla, icke rimligen kan besvaras med beaktande enbart av de synpunkter, som vid postsparbankens inrättande anlades på ämnet. Generalpoststyrelsen anser sig icke behöva dröja vid denna sida av saken i annan mån än att styrelsen vill understryka, att postsparbanksrörelsens kraftiga utveckling från tiden för postsparbankens omorganisation och den stora popularitet, postsparbanken numera åtnjuter bland allmänheten, måste anses giva vid handen, att postsparbanken säkerligen i högre grad nu än förr har en betydelsefull uppgift att fylla. Det lärer icke heller med fog kunna göras gällande, att postsparbankens ökade klientel vunnits från de övriga sparbankerna eller att de i postsparbanken innestående medlen till någon större del överförts från dessa sparbanker eller undandragits dem. Av de siffror motionärerna själva anföra å sidan 3 i motionen framgår det, att postsparbankens insättarbehållning under perioden 31 december 1922—31 december 1931 ökats med i runt tal 263 milj., medan insättarbehållningen i övriga sparbanker under samma tid stegrats med 808 milj. eller mera än tre gånger ökningen i postsparbanken. Intet hållbart skäl kan anföras för den uppfattningen, att större delen av de i postsparbanken innestående medlen verkligen skulle ha blivit sparad, om postsparbanken icke funnits. Det torde med rätta kunna sägas, att den propaganda för sparandet, som postsparbanken bedrivit, varit mera till gagn än till skada också för övriga sparinrättningar. Enligt generalpoststyrelsens uppfattning bör i detta sammanhang beaktas ett betydelsefullt förhållande, som ofta förbises. De enskilda sparbankerna få lika litet som postsparbanken vara något självändamål, utan ändamålet för såväl de förras som den senares verksamhet bör vara sparintressets tillgodoseende under former, som åstadkomma en lämplig fördelning av sparmedlen för tillgodoseendet av olika kreditbehov. Det är givetvis av den största betydelse, att det lokala kreditbehovet fylles, såsom i den förevarande motionen framhålles, men å andra sidan får man icke heller förbise vikten av att det överskott, som å vissa orter uppstår, sedan orternas egen efterfrågan å kredit blivit fyllt, kan vinna en lönande och ur hela landets synpunkt lämplig och önskvärd placering. Innan generalpoststyrelsen ingår på denna punkt, nödgas styrelsen något uppehålla sig vid vissa övriga delar av motionen.

Motionärerna anse, att postsparbankens uppgift att betjäna den rörliga delen av befolkningen hade större betydelse förr än nu och att postsparbanken numera har sin kanske största uppgift genom att postsparbanksböckerna tjäna såsom resekreditiv inom landet. Generalpoststyrelsen vill häremot invända, att rörligheten inom befolkningen säkerligen är betydligt större nu än för femtio år sedan och att postsparbanken ur ifrågavarande synpunkt sett därför bör vara mera betydelsefull nu än tidigare. Att postsparbanken numera skulle hava sin "kanske största uppgift" såsom förmedlare av resekreditiv, måste generalpoststyrelsen dock bestämt betvivla. Av postsparbankens omkring 1½ milj. i kraft varande motböcker torde endast en mycket ringa del användas såsom resekreditivböcker, ehuru möjligheten att å en postsparbanksbok uttaga medel vid varje rikets postanstalt givetvis är till gagn för det mindretal, som verkligen behöver utnyttja postsparbanken på detta sätt.

I sitt omnämnande av postsparbankens skolspårverksamhet yttra motionärerna, att postsparbanken härutinnan tidigare gjort "en icke oväsentlig insats genom försäljning av s. k. sparmärken till skolbarnen". De meddela även, att denna försäljning efter några år nedgick och slutligen helt upphörde genom att sparmärkena avskaffades. "Till jämförelse", meddela motionärerna, "att de enskilda sparbankernas skolspårverksamhet numera utvisar en årlig ökning av 2½ à 3 milj. kronor." Det förefaller nästan, som ville motionärerna med denna jämförelse göra gällande, att postsparbanken tidigare icke så effektivt, som kunnat eller bort ske, vårdat sig om skolspårverksamheten. Föresättningsvis påstå emellertid motionärerna, att postsparbanken "efter den år 1923 företagna omorganisationen visat tendens att vilja uttränga de enskilda sparbankerna från skolspårverksamheten". Motionärerna foga till detta påstående följande reflexion: "Även om från allmänna synpunkter postsparbankens propaganda för ungdomens spårverksamhet framstår såsom ytterst behjärtansvärd, kan man icke förbise, att denna propaganda kan medföra avbräck för de provinsiella sparbankernas framtida möjligheter att kunna tillgodose de lokala kreditbehoven."

Det torde, med anledning av vad motionärerna sålunda anfört, vara befogat att här ägna några ord åt postsparbankens skolspårverksamhet, sådan den numera bedrivs. Den daterar sig från år 1928, vilket år Kungl. Maj:t och riksdagen medgävo, att postsparbanken finge intill ett belopp av högst 50,000 kronor till skolungdom i riket utdela postsparbanksböcker med därå insatta belopp, ej överstigande två kronor för bok. Medgivandet i fråga har upprepats under de följande åren med den ändring dock, att det årliga anslagsbeloppet från och med år 1930 varit bestämt till 60,000 kronor. Genom dessa medgivanden har postsparbanken beretts möjlighet att under åren 1928—1932 till barn i skolorna utdela inalles 140,000 postsparbanksböcker med ett sammanlagt insättningsbelopp av 280,000 kronor. Utdelningen har skett nästan uteslutande till barn i folkskolorna (även nomadskolor och anstalter för lytesbehäftade barn samt uppfostringsanstalter hava dock i begränsad omfattning tillgodosetts). Utdelningen har verkställts på grundval av anmälningar från skolråd eller lärarpersonal. I de fall då från skolmyndigheter meddelats, att de önskat för skolspårverksamheten anlita annan sparbank än postsparbanken, har denna senare städse respekterat ett sådant önskemål. Om i motsatt fall någon skola från att tidigare hava anlitat enskild sparbank övergått till att använda postsparbanken, har denna självfallet och för övrigt i överensstämmelse med riksdagens uttalande icke kunnat avvisa skolan i fråga. Några åtgärder med syfte att undantränga de enskilda sparbankerna från skolspårverksamheten hava icke förekommit från postsparbankens sida.

Postsparbankens utdelning av postsparbanksböcker sker utan att därmed förknippas något villkor om fortsatt sparande. För underlättande av frivillig sparrörelse i skolor, som sådant önska, tillhandahåller emellertid postsparbanken, liksom väl de flesta enskilda sparbanker med skolsparrörelse på sitt program, s. k. skolsparrörelser. Någon propaganda för att förmå lärarpersonalen att rekvirera sådana sparböcker övas ej. Postsparbanken endast upplyser vid de tillfällen postsparbankens "gävböcker" utsändas, om de möjligheter till rekvisition av sparböcker, som finnas. Postsparbanken övar ingen kontroll över resultaten av den frivilliga sparrörelsen i de skolor, där sådan förekommer. Den lärare eller lärarinna, som åtagit sig att handhåva rörelsen, låter insätta de sparade beloppen på barnens postsparbanksböcker i vanlig ordning, d. v. s. vid postanstalt.

Man torde icke med rätta kunna göra gällande, att den skolsparrörelse, som postsparbanken bedriver under ovan angivna former, skulle hava vare sig till syfte eller resultat, att de enskilda sparbankerna undanträngas från detta slags verksamhet. Att postsparbanken i stället haft och har att på detta område väsentligen göra en rent kompletterande insats, framgår däraf, att postsparbankens utdelning av postsparbanksböcker till mycket stor del skett till skolor inom norrlandslänet eller över huvud sådana trakter, där enskilda sparbanker antingen icke finnas eller också icke funnit lämpligt att utöva skolsparrörelse, medan däremot sådan utdelning icke alls eller till endast mycket obetydlig omfattning ägt rum inom län, där den enskilda sparverksamheten varit kraftigt utvecklad. Härutinnan har ingen förskjutning inträtt under årens lopp. Det är för övrigt svårt att finna, huru postsparbanken på just detta område skulle kunna hota de enskilda sparbankerna. Postsparbanken utdelar ett belopp av 2 kronor per postsparbanksbok. De enskilda sparbankerna kunna ofta locka med väsentligen högre belopp (fall där 10 kronor insatts per bok har förekommit). Postsparbanken meddelar räntegottgörelse för medel å "skolsparrörelser" efter samma låga räntesats, som gäller för postsparbanksböcker i allmänhet. De enskilda sparbankerna tillämpa ofta beträffande skolsparrörelse en relativt hög räntesats (högre än resp. sparbankers vanliga inlåningsränta). Statsgaranti eller icke för insatta medel lär icke kunna tillmätas någon betydelse i fråga om val av sparinrättning för insättning av sådana medel, varom nu är fråga. Ej heller lär den större bekvämlighet, postsparbanken anses kunna bereda allmänheten, i detta fall kunna öva något avgörande inflytande. Postsparbanken har icke ens *möjlighet* att erbjuda lärarpersonalen någon ersättning för dess besvär med skolsparrörelsen.

Till vad som nu anförts rörande skolsparrörelsen, vågar generalpoststyrelsen på grund av vunnit erfarenhet foga det påståendet, att postsparbankens skolsparrörelse icke oväsentligt stimulerat de enskilda sparbankerna att i högre grad än tidigare skett upptaga och ägna sig åt denna verksamhet.

Vad motionärerna i övrigt uttalat i motiveringen till sitt förslag föranleder endast ett par anmärkningar. Motionärerna hava meddelat, "att postsparbanken hädanefter tydligen ämnar giva postverket en viss ersättning" för användningen av postverkets arbetslokaler och personal. Styrelsen vill härtill i korthet erinra, att sådan inom generalpoststyrelsen uträknad och av Kungl. Maj:t fastställd ersättning årligen utgår från och med tiden för postsparbankens omorganisation. Storleken av denna ersättning för varje år från och med året för postsparbankens omorganisation framgår av bifogade uppställning. Motionärerna hava vidare yttrat, att postsparbankens propaganda sker med "statsunderstöd". I anledning härav får generalpoststyrelsen upplysa, att statsverket icke gör några uppoffringar för detta ändamål. Propagandautgif-

terna inom ramen för det av Kungl. Maj:t anvisade anslaget äro att anse såsom en vanlig affärsomkostnad, vilken liksom löner, lokalkostnader och liknande täckes av bankens inkomster och som visat sig vara ur ren affärssynpunkt väl motiverad. Postsparbankens propagandaverksamhet kan omöjligen anses innebära "en mindre lojal konkurrens från den statliga sparbankens sida", ett av motionärerna i visst sammanhang använt uttryck.

Till grund för motionärernas förslag, att postsparbanken skulle ställa medel till de enskilda sparbankernas förfogande ligger antagandet, att postsparbanken till förfång för dessa banker i stor utsträckning mottager insättarmedel från landsbygden utan att i motsvarande mån tillgodose eller kunna tillgodose landsbygdens kreditbehov — att postsparbankens expansion, såsom motionärerna uttrycka sig, sker "på de enskilda sparbankernas bekostnad". Såsom redan i början av generalpoststyrelsens yttrande framhållits, har postsparbankens verksamhet med all säkerhet verkat stimulerande på sparintresset över huvud taget och varit till gagn för övriga sparbanker. Den ganska vanliga uppfattningen att postsparbanken drager insättarmedel från landsbygden torde till stor del bero på en bristande kännedom om postsparbanksrörelsens fördelning på olika landsdelar. Postsparbanken har och har städe haft sin ojämförligt största klientel inom städer och stadslänkande samhällen. En för åren 1927—1929 på anmodan av det särskilda utskottet vid 1930 års riksdag gjord undersökning har visat bl. a., att i runt tal 60 procent av det under resp. år i postsparbanken insatta beloppet influtit från insättare i städerna, 20 procent härrörde från "industri- och övriga kommuner", knappa 3 à 4 procent hade insatts inom "jordbrukskommuner", medan återstoden hade influtit från "skogskommuner" och "blandade kommuner". Omkring 30 procent av postsparbankens årliga insättningsbelopp beräknas inflyta enbart från insättare i Stockholm. Om härtill lägges det belopp, som inflyter från övriga större städer samt från sådana landsändar, där den enskilda sparbankens verksamheten är föga utvecklad, torde man knappast vara berättigad antaga, att postsparbankens inlåning från de delar av landsbygden, där de enskilda sparbankerna företrädesvis finnas, är av beskaffenhet att draga ifrån dessa några medel, som eljest skulle hava placerats i vederbörande Orts näringsliv.

Vad postsparbankens utlåning angår, bör beaktas, att vid 1932 års utgång ej mindre än 126,7 milj. kronor hade av postsparbanken placerats i kommunlån, en summa, som motsvarar 28 procent av bankens insättarbehållning vid samma års slut. Generalpoststyrelsen föreställer sig, att detta slags utlåning är till nytta även för landsbygden. Motionärerna anföra beträffande kommunlånen, att "såvitt känt är kunna sådana lånebehov mycket väl tillgodoses av andra kreditgivare och till räntor, som ofta understiga postsparbankens". Generalpoststyrelsen vill på intet sätt bestrida, att i särskilda fall kommuner kunna finna det fördelaktigare att låna hos andra än hos postsparbanken. Den omständigheten, att postsparbanken i tävlan med andra långgivare dock fått till kommuner utlåna över 126 milj., synes emellertid tyda på, att de villkor postsparbanken kunnat bjuda i en viss utsträckning av kommunerna befunnits vara fördelaktiga. I detta sammanhang torde böra upplysas, att initiativet till underhandlingar om lån i postsparbanken undantagslöst tagits av de lånsökande, icke av banken, och att propaganda för utlåningen aldrig i någon form drivits hos kommuner.

Med förestående har generalpoststyrelsen icke velat ställa sig avvisande mot motionärernas förslag om viss utredning. Styrelsen har endast velat beriktiga vissa uppgifter och antaganden och även velat förbereda på, att resultatet av en dylik utredning möjligen icke kan bliva sådant som motionärerna

föreställt sig. Skall en utredning komma till stånd, måste dock enligt styrelsens mening krävas, att den blir objektiv och förutsättningslös med beaktande sålunda även av andra möjligheter för postsparbanken att i ökad omfattning tillgodose landsbygdens kapitalbehov än den av motionärerna anvisade utvägen samt att därvid tages tillbörlig hänsyn till angelägenheten, att åt postsparbanksmedlen givas möjligast riskfria och samtidigt möjligast inkomstbringande placering. Därest nu angivna villkor beaktas, har generalpoststyrelsen intet att invända mot ett bifall till motionärernas hemställan.

Styrelsen anser sig dock till sist böra framhålla, att det för närvarande är ytterst svårt att beräkna, huru postsparbankens inlåningsrörelse kommer att ställa sig för framtiden. Blir depressionen långvarig och kommer nuvarande stora marginal mellan postsparbankens och de enskilda sparbankernas inlåningsräntor att uppehållas under någon längre tid, torde det, åtminstone av hitintills vunnen erfarenhet att döma, knappast bli postsparbanken möjligt att i fortsättningen bedriva någon mera betydande utlåningsrörelse.

I behandlingen av detta ärende hava deltagit, förutom undertecknade, samtliga tre postsparbanksfullmäktige, direktören K. Eriksson, riksgäldsfullmäktigen H. S. Tamm och bankofullmäktigen A. Amné.

Stockholm den 13 februari 1933.

Kungl. Generalpoststyrelsen

ANDERS ÖRNE.

Joh. Döss.

/ K. Wilhelmsson.

Postsparbankens driftkostnader och överskott under åren 1923—1932.

År	D r i f t k o s t n a d e r		Överskott Kr.
	för postsparbanken (den centrala för- valtningen och bokföringen) Kr.	Ersättning till postverket för postanstalternas be- styr med postsparbanks- göromålen (kostnader för personal, lokaler, postbe- fordran m. m.) Kr.	
1923	987,030	300,000	1,175,936
1924	574,839	300,000	995,668
1925	548,096	300,000	1,277,907
1926	628,916	300,000	1,411,196
1927	720,701	750,000	1,848,667
1928	788,060	750,000	1,806,983
1929	888,351	750,000	1,367,155
1930	1,063,550	1,000,000	2,977,017
1931	1,274,319	1,250,000	3,665,922
1932	1,416,333	1,425,000	4,116,946 *)

*) I sin skrivelse till Kungl. Maj:t den 11 november 1932 med förslag till driftkostnadsstat för postverket för år 1933 har generalpoststyrelsen rörande användningen av postsparbankens överskottsmedel för år 1932 anfört bl. a. följande.

”Postverkets gottgörelse för postsparbanksgöromålens handläggning å postanstalterna har tidigare grundats på statistiskt material, avseende postsparbanksrörelsens omfattning under två eller flera år tidigare än det år, vilket ersättningen i varje fall avsett. Verkställd beräkning har visat, att postverket härigenom i gottgörelse från postsparbanken för de sistförflutna tio åren, 1923—1932, erhållit sammanlagt omkring 4,000,000 kronor mindre, än vad verket skulle ägt tillgodoräkna sig, därest till grund för ersättningens beräkning legat postsparbanksrörelsens omfattning under respektive år, för vilka ersättningen utgått.

Under tiden från postsparbankens omorganisation år 1923 hava å bankens rörelse uppkomna vinstmedel i huvudsak använts till nedskrivning av det bokförda värdet av postsparbankens innehav av räntebärande obligationer m. m. Bankens ekonomiska ställning kan på grund härav vid nu gällande försäljningskurser å obligationer betecknas såsom god. Den å postsparbanksrörelsen för år 1932 uppkommande vinsten beräknas till omkring 4 milj. kronor. Detta års vinst skulle alltså komma att bli ungefär lika stor som förenämnda tilläggsersättning till postverket för åren 1923—1932.

Under sådana förhållanden och då det synts generalpoststyrelsen angeläget, att i nuvarande statsfinansiella läge varje möjlighet att tillföra statsverket ökade inkomster utnyttjas, har styrelsen ansett sig böra föreslå, att postsparbanken skall under budgetåret 1933/1934 till postverket såsom tilläggsersättning för postsparbanksgöromålens handläggande å postanstalterna åren 1923—1932 erlägga ett belopp av 4 milj. kronor. Bifalles detta, skulle alltså postsparbankens beräknade vinst för år 1932 utgå för ändamålet.”